

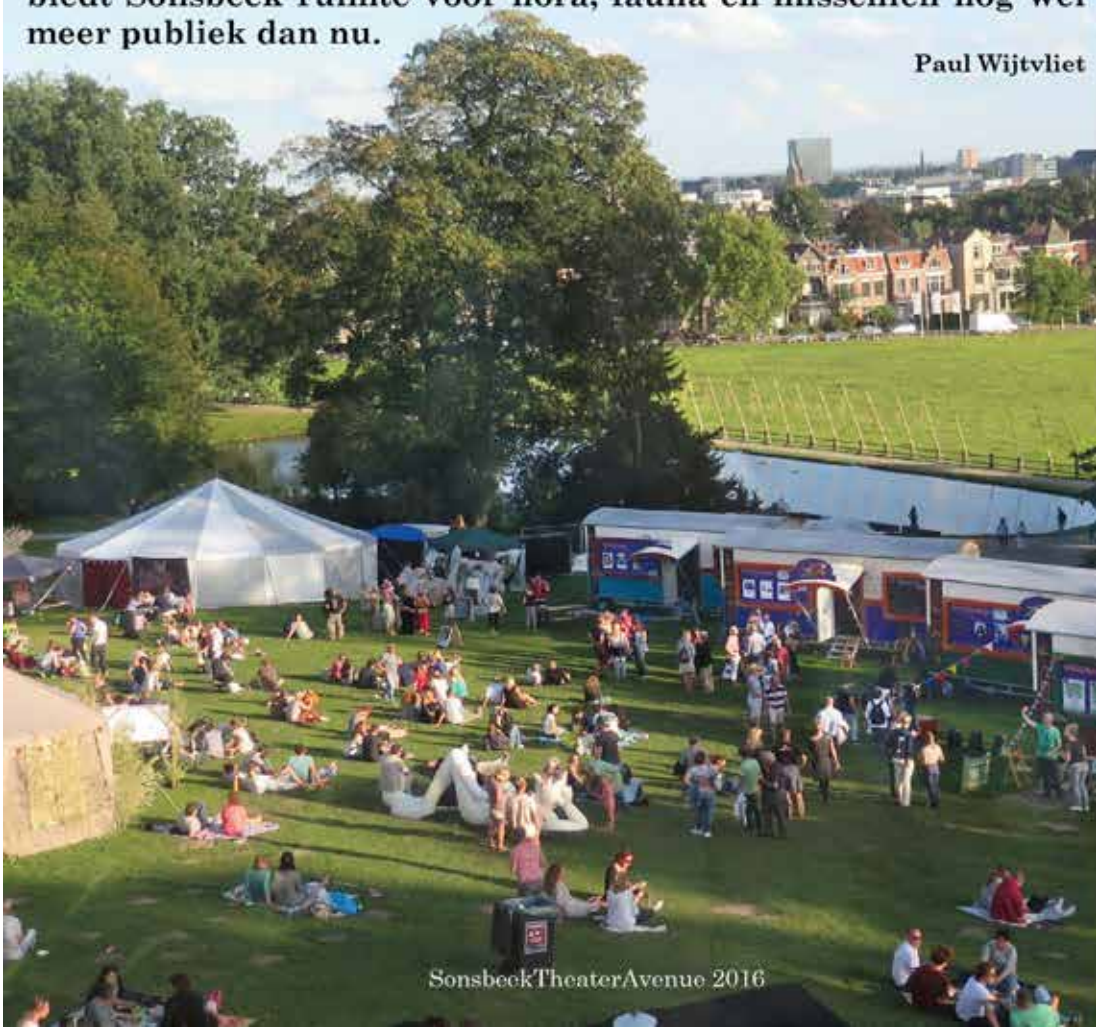
Het Sonsbeekpark is voor ons allemaal

Uitkijkpost de Belvédère in Sonsbeek gebouwd omstreeks 1830. De nevel waarop hij staat is zeventig meter hoog, de toren was oorspronkelijk acht en twintig meter hoog, maar is later verhoogd, omdat de hoog opgegroeide bomen het uitzicht belemmerde.

Het Arnhemse rijksmonument Sonsbeekpark is een prachtig natuurgebied in hartje stad. Mensen komen er graag, om te genieten van het groen en van alles wat er in dat groen wordt georganiseerd. Mede door de bijzondere aanleg kan Sonsbeekpark dat best hebben. Met de juiste spelregels én handhaving, en met een duidelijke zonering voor de diverse functies van het stadspark, biedt Sonsbeek ruimte voor flora, fauna en misschien nóg wel meer publiek dan nu.

Paul Wijtvliet

Sonsbeek TheaterAvenue 2016

Jansbeek

Oorspronkelijk en onaangetast is Sonsbeek al vele eeuwen niet meer. Zo zagen de middeleeuwse Arnhemmers al de economische mogelijkheden van de Jansbeek. Er kwamen watermolens, men legde vijvers aan, creëerde extra hoogteverschil en de beek werd gekanaliseerd. Langs het water heerste ambachtelijke bedrijvigheid. Het gebied rond de Jansbeek werd steeds meer door mensenhanden gevormd.

Bossen gekapt

In 1505 liet de hertog van Bourgondië de bossen van de stuwwallen kappen. Zo kreeg hij vrij schootsveld voor de belegering van Arnhem. De kale en schrale gronden werden zandverstuivingen en heidevelden, waar herders hun schapen lieten grazen.

Engelse tuin

In de 18e eeuw is de Witte Villa gebouwd. Er werden weer bossen aangeplant en een tuin aangelegd, alles in de toen trendy Engelse stijl. Pas nu duikt de naam Sonsbeek op. De opzet en inrichting van de bossen, de open tuingedeelten en de fraaie doorkijkjes vormden een park waarmee de adellijke bewoners van 'Huis Sonsbeek' hun gasten konden imponeren en vermaken. Onder meer met speciaal aangelegde attracties zoals de Grote Waterval, de Belvédère en het Hertenkamp. Baron De Smet plaatste voor zijn kinderen een zogenaamde Russische schommel, de voorloper van het reuzenrad. Maar boeren en burgers hadden nog geen toegang tot al dit moois.

Sonsbeekpark

De stad Arnhem groeide uit zijn voegen. Rondom Sonsbeek kochten investeerders toekomstige bouwgrond op voor het latere Sint Marten en de Burgemeesterswijk. Toen in 1899 landgoed Sonsbeek zelf te koop kwam, was Jan Willem Tellegen, toenmalige directeur gemeentewerken Arnhem, er als de kippen bij. Hij wilde dit forse en fraaie groengebied tussen de snel oprukkende stadsuitbreidingen behouden, en de gemeente kocht het voor duur geld aan.

Toeristische attractie

Landgoed Sonsbeek werd als wandelpark opengesteld. Ook bleek het een geschikte plek voor het organiseren van evenementen. Vanaf 1897 waren er regelmatig grote tentoonstellingen die drommen bezoekers trokken. In de jaren vijftig vonden in park Sonsbeek turnmanifestaties plaats, ballonnavarten, vuurwerkshows, circusvoorstellingen, concerten en natuurlijk de internationale Sonsbeekbeeldtentoonstelling. Al die tijd bleef het park ook een toeristisch trekpleister. In die tijd kwamen met bussen vol de Grote Waterval met eigen ogen zien en beleven.

Eeuwfeest

Aan het eind van de vorige eeuw was het met het parkonderhoud matig gesteld. De beheerder had het teveel op zijn beloop gelaten. Van het oorspronkelijke ontwerp van de beroemde landschapsarchitect Zocher waren fraaie doorkijkjes en vloeiende lijnen al bijna verdwenen. Daarom is in 1994 gestart met een grootschalige restauratie van het park. De Steile Tuin zoals wij die nu kennen, is een eigentijdse variatie op Engelse landschapsstijl. De restauratie was afgerond in 1999. Precies op tijd voor het eeuwfeest van Sonsbeekpark, dat gevierd werd met vele culturele evenementen 'in het groen'.

Volkspark

Vandaag is Sonsbeek nog steeds een 'volkspark' dat gezien én gebruikt mag worden. Het is bekend bij alle Arnhemmers. Niet alleen om het fraaie groen, maar ook als festival-locatie. De inrichting en infrastructuur van het park maakt deze functie mogelijk, naast de andere functies als wandelpark, 'groene long' en leefgebied van flora en fauna. Je komt er als kind en je gaat er ook weer met je (klein)kinderen naar toe.

Luchtballonnen op de Grote Weide 1970.

Reddende hand

Sinds Sonsbeek mensen 'over de vloer' krijgt, is het onderhevig aan dynamiek. De attracties van het eerste uur, zoals de Grote en de Kleine Waterval, de Belvédère, de Apostelenberg, zijn aangevuld met eigentijdse: de Ronde Weide, de Steile Tuin, het drijvende vlot. Misschien komt er nog wel een intiem openluchttheater in de leemkuil. Waar is het huisje van de kluisenaar gebleven. Het is aan de menselijke hand te danken dat de opstallen als de villa, het koetshuis, de watermolen en het watermuseum zijn gerestaureerd en in goede staat. De beheerders volgen ook de natuurontwikkeling in het park nauwlettend; er wordt met beleid en op tijd gekapt en geplant. Jonge aanplant moet zeer oude bomen geleidelijk vervangen, zodat het totaalbeeld van het park min of meer constant blijft.

Drie sferen

Het totale beheerde gebied bestaat feitelijk uit drie parken die in elkaar overlopen: Gulden Bodem, Zijpendaal en Sonsbeek. Elk park heeft een eigen karakter en sfeer, bepaald door de natuurlijke omstandigheden en de gebruiksfuncties. Zo zijn er aparte zones waar de rust en de natuurlijke beleving voorop staan, en zones voor de levendigheid van publieksgebruik. Liefhebbers weten precies waar de zeldzame goudveil groeit en waar de vleermuizenbomen staan, maar ook waar je met vrienden het beste kunt picknicken of een concert meemaken.

Gelderse tentoonstelling van Nijverheid en Handel 1897

Evenementen

De locaties voor evenementen zijn duidelijk vastgesteld: de Ronde Weide, de gazons rond de Witte Villa, het vlot bij Brasserie de Boerderij, het Jansveld, het verharde terrein in de Steile Tuin en het grasveld bij Kasteel Zypendaal. Voor aantal en omvang van evenementen in het park zijn er de gemeentelijke richtlijnen en regelgeving. Voor de parkbezoekers gelden er huisregels, die zijn aangegeven waar mensen het park binnenkomen. Zo dient men op de paden en de grasvelden te blijven en de gemaakte rommel zelf op te ruimen. De vastgestelde locaties, de regelgeving en de huisregels zorgen er samen voor dat Sonsbeekpark heel wat bezoekers en evenementen kan hebben. Op voorwaarde natuurlijk dat er consequent gehandhaafd wordt.

Goed gebruik

Er waren overlast en klachten in de afgelopen jaren. Echter, toezien op het juiste gebruik van park Sonsbeek en handhaving van de regels is een taak van gemeente Arnhem. Bezoekers en festivaldeelnemers moeten er op worden aangesproken wanneer ze zich niet houden aan afspraken en regels. 'Fatsoen in het groen' moet vanzelfsprekend zijn. Met de scooter door het park racen, takken afbreken voor een kampvuurtje? Geluidsnormen overschrijden, de foodtruck parkeren op een boomspiegel? Met controle hierop en handhaving, eventueel sanctionering, blijft overlast en schade binnen de perken. Alle liefhebbers van Sonsbeekpark zullen er blij mee zijn.

Paul Wijtliet

(organisator van 1999 tot 2017 van de SonsbeekTheaterAvenue, de Vlotconcerten, Festival Waterdruppels, Klassiek bij de Watermolen, Dansen in de Steile Tuin en de Spiegellent.)

gebruikte bronnen:

* Sonsbeek-Reeks: 'De IJskelder van baron De Smeth'
'Hendrik van de Wall, Molenaar aan de Beek'

*Jos Diender: Historie van park Sonsbeek: Veranderend landschap.

Foto's uit Gelders Archief en van Paul Wijtliet.

reageren: paul@sonsbeekfestival.nl

www.sonsbeekfestival.nl

uitgave door Sonsbeekfestival, mei 2019

Kijk voor alle activiteiten in het Sonsbeekpark: www.sonsbeekagenda.nl

In het Sonsbeekpark is veel te beleven

Grote en Kleine Waterval
IJskelder
Belvédère
Apostelenberg
Ronde Weide
Kwellen in de Koude Vijver
Steile Tuin
Amorsrond
Vele beelden
Koeien in de wei
Vlindertuin

Horeca en musea
Molenplaats en Witte Watermolen
Watermuseum
Grand Café aan de Beek
Sonsbeekpaviljoen
Stadsvilla Sonsbeek
De Palatijn
Brasserie de Boerderij

Vergeeten plekken:
Bleekvelden
Leemkuil
Kluizenaarshut

Evenementenlocaties
Ronde Weide
Weides rond Witte Villa
Vlot voor de Boerderij
Jansveld
Steile Tuin

Bijzondere gebouwen
Tuinmanswoning
Portierswoningen
Teerplaats

**SONSBEEK
FESTIVAL**

Grote gymnastiek-groep, Grote Weide 1950